

Risikoen for at kommuner utsettes for svindel

Sammen med Inyett AS utførte Advokatfirmaet Erling Grimstad AS en undersøkelse med bistand fra Opinion i mai 2020. Undersøkelsen gjaldt risikoen for misligheter, svindel og andre former for økonomisk kriminalitet i kommuner og fylkeskommuner her i landet.

Til sammen 101 respondenter ble intervjuet. Respondentene var personer på øverste administrative nivå, dvs. rådmenn, kommunaldirektører eller personer på økonomisjefnivå.

Hva gjør kommunens ledere for å beskytte kommunen mot svindel?

Undersøkelsen viser blant annet dette:

- Nær 50 prosent av kommunene hadde vært utsatt for svindelforsøk i 2019.
- Over halvparten av kommunene mangler program for å forebygge økonomisk kriminalitet og misligheter.
- 1/3 av kommunene har ikke kartlagt risikoen for økonomisk kriminalitet eller misligheter.
- Kun 1 av 4 har utarbeidet indikatorer for å identifisere om økonomisk kriminalitet/misligheter skjer i kommunen.
- Kun halvparten av mistankene om økonomisk kriminalitet/misligheter er politianmeldt.

Resultatet av undersøkelsen viser at det er høy risiko for at kommuner og fylkeskommuner ikke oppdager tap som følge av misligheter, svindel eller andre former for økonomisk kriminalitet. Undersøkelsen viser at det er risiko for at midler som skulle vært brukt på kommunale oppgaver som barnehager, skoler og helse, går tapt som følge av svindel mot både kommuner og fylkeskommuner.

Bakgrunnen for undersøkelsen

Formålet med undersøkelsen var å kartlegge hvilke tiltak kommunene og fylkeskommunene gjennomfører for å unngå ulike former for misligheter, svindel og andre former for økonomisk kriminalitet. Vi var

også spente på å se hva kommuner har lært av tidligere skandaler.

Dessuten ønsket vi å finne ut om kommunene og fylkeskommunene har iverksatt tiltak som gjør det mulig å avdekke om de er utsatt for svindel.

Hvorfor oppdages ikke misligheter og økonomisk kriminalitet?

Det høres ulogisk ut at kommuner ikke skal merke om det oppstår økonomiske tap som følge av misligheter, svindel eller andre former for økonomisk kriminalitet. Dersom du har kjennskap til hvordan disse handlingene skjer, er det likevel mulig å forstå hvorfor økonomiske tap ikke oppdages.

Utfordringen er i første rekke alle de tilfellene der penger lekker ut av kommunekassa i forbindelse med kjøp av varer og tjenester, uten at andre enn de kriminelle er klar over hva som skjer. Samarbeid mellom personer på innsiden i kommunen og eksterne leverandører, gjør det mulig å svindle kommunen over lang tid uten at det oppdages.

Eiendomsforvaltningen i daværende Bærum kommune ble tappet for store beløp som skulle gå til oppussing av blant annet skolebygg i kommunen. En utro medarbeider i kommunen inngikk kontrakter med foretak som mottok betaling for oppussing som aldri hadde funnet sted. Politiet avslørte en omfattende og velorganisert bande, men stanset sin etterforskning da rundt 20 personer var identifisert og tiltalt etter mafiaparagrafen i straffeloven. Kommunen selv ante ingenting om at de var tappet for store beløp, før kommunen ble gjort oppmerksom på hva som hadde skjedd.

Vannverksaken på Nedre Romerike ga eierkommunene tilbake ca. NOK 600 millioner som de

Resultatet av undersøkelsen viser at det er høy risiko for at kommuner og fylkeskommuner ikke oppdager tap som følge av misligheter, svindel eller andre former for økonomisk kriminalitet.

ikke ante var gått tapt før granskingen startet. Historien er en av de mest alvorlige korrupsjonssaker vi har hatt, dersom vi ser bort i fra Oslo-politiets Jensen-sak. I vannverksaken sørget ledelsen for at ingen budsjetter ble overskredet. Derfor var det ingen som hadde grunn til å reagere på kostnadene. Granskerne og senere politiet, avdekket at de aller fleste leverandørene til vannverket og renseanlegget hadde inngått avtale om bestikkelse for å få kontrakt om levering av varer og tjenester. Selv om budsjettene ble overholdt, rant det bokstavelig talt penger ut gjennom fiktive fakturaer og muntlige avtaler med en rekke leverandører som sørget for at de oppnådde leveranser mot å betale bestikkelse til ledende personer i de to kommunale virksomhetene. Dette pågikk i mer enn 20 år, uten at noen ante at kommunale midler havnet i feil hender.

Selvsagt vil kommuner oppdage det dersom de svindles for et stort beløp slik det ble kjent at Norfund var utsatt for. I mai 2020 ble det kjent at Norfund var svindlet for NOK 100 millioner på en måte som mange norske virksomheter har blitt utsatt for de siste årene.

Uten kunnskap om hvilke fremgangsmåter svindlerne benytter, kan det være vanskelig å stanse slike forsøk. Men slike hendelser fører til at feil mottaker mottar oppgjør. Derfor vil den parten som ikke mottar betaling, varsle kommunen og gjøre oppmerksom på det.

For å oppdage misligheter, svindel og andre former for økonomisk kriminalitet må kommunen ha kunnskap om trusler og de kriminelles fremgangsmåter. Risikovurderinger vil gjøre kommunen i stand til å identifisere indikatorer som slår ut som alarmer dersom noen forsøker seg. Kontroll med betaling av fakturaer i økonomisystemet er bare én av mange måter å sette opp slike alarmer på. Kontroll med anskaffelser og leverandører til kommunen er et annet område der riktig oppsett av alarmer vil slå ut dersom det er risiko for misligheter.

Beskyttelsestiltak handler om kompetanse og kunnskap om hvordan svindel skjer og hva som skal til for å beskytte kommunen mot slike uønskede hendelser.

Manglende kunnskap om risikoen, øker sannsynligheten for å bli utsatt for svindel.

Manglende politianmeldelse

Undersøkelsen viser at omkring halvparten av mistankene ledet til politianmeldelse. Dersom årsaken til at såpass få saker anmeldes, er at kommunene ikke har tillit til at politiet makter å etterforske eller oppklare svindel mot kommunen, oppfatter jeg det som en utfordring for rettsstaten.

Uansett hva som er årsaken til manglende politianmeldelse, er det et tankekors at mistanke ikke leder til etterforskning. Kun gjennom etterforskning får kommunen kjennskap til omfanget, tap, hvem som er involvert på innsiden og utenfor kommunen og annen kunnskap for å beskytte seg mot tilsvarende hendelser.

Vannverksaken på Nedre Romerike bestod av mange små tilfeller av overfakturering, fiktiv fakturering og avtaler om bestikkelse. Etterforskning av noen av disse mistankene på et tidlig stadium, kunne spart den interkommunale virksomheten for økonomiske tap og beskyttet mange av de involverte lederne, styremedlemmene og andre folkevalgte for mistillit og personlige kostnader. ©

Advokat Erling Grimstad har vært ansvarlig for flere enn 1.000 varslingssaker og har erfaring fra en rekke omfattende granskingssaker i offentlige etater, kommuner, organisasjoner og private foretak. Han har bakgrunn som både politietterforsker og førstestatsadvokat i ØKOKRIM. Han har hele sitt yrkesliv arbeidet med bekjempelse av økonomisk kriminalitet og leder i dag eget advokatfirma - www.governance.no.